

УДК 355:378.14

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-37>**Євген ДЕНИСЕНКО,**

orcid.org/0000-0003-3776-0823

кандидат педагогічних наук,

начальник відділу організації заочного та дистанційного навчання

Національної академії Національної гвардії України

(Харків, Україна) denisenko@online.ua

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОГО ВІЙСЬКОВОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Для того, щоб майбутній офіцер досягнув поставленої мети при виконання службово-бойового завдання військовий заклад вищої освіти безпосередньо Національна академія Національної гвардії України повинна впровадити навчання надавати майбутнім офіцерам необхідні знання, вміння та навички, які формують стійкість переносити труднощі, що виникають під час служби, сумлінно виконувати військові обов'язки, дотримуватись Законів України та зберігати військову таємницю при виконанні службово-бойових завдань та обов'язків.

У статті подано теоретичні аспекти формування професійної підготовки офіцерів в освітньому середовищі сучасного військового закладу вищої освіти. Запропоновано розглядати професійну підготовку у трьох аспектах, яка обумовлена структурними взаємовідносинами, а саме «особистість – професія – суспільство». Відповідно, професійну підготовку офіцера вищого військового закладу вищої освіти описують як тривалий безперервний процес, що не обмежується рамками здобуття професії у військовому закладі. Зазначено, що рівень професійної підготовки офіцерів Національної академії Національної Гвардії України у процесі формування визначається такими факторами: задоволеністю обраної професії та професійною діяльністю; адекватної професійної спрямованістю особистості; інтегральним рівнем сформованості професійно важливих та професійно значущих якостей. В свою чергу, розглядаючи теоретико-педагогічні аспекти формування освітнього середовища, які безпосередньо впливають на професійну підготовку офіцерських кадрів надало можливість сформувати основні перспективні напрямки розвитку освітнього середовища для майбутніх офіцерів: інтеграція різних типів освітнього середовища; інформатизація; особистісний розвиток та соціалізація; спрямування на посилення безпеки та здоров'я-збереження. Відповідно, при розробці педагогічної концепції формування професійної підготовки офіцерів в освітньому середовищі доцільно врахувати педагогічний досвід викладачів та командирів, наявні теоретико-методологічні моделі освітнього середовища, а також результати систематизації та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду професійної підготовки офіцерських кадрів.

Ключові слова: професійна підготовка офіцерів, освітнє середовище, особистість-професія-суспільство, професійна діяльність, офіцерські кадри, військовий заклад вищої освіти.

Yevhen DENYSENKO,

orcid.org/0000-0003-3776-0823

Candidate of Pedagogical Sciences,

Head of the Part-time and Distance education Department,

Educational and Methodical Center

National Academy of National Guard of Ukraine

(Kharkov, Ukraine) denicenko@online.ua

FORMATION OF THE OFFICERS PROFESSIONAL TRAINING IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A MODERN MILITARY HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

In order for the future officer to achieve his goal when performing a combat mission the military higher educational institution directly the National academy National guard of Ukraine should provide the necessary knowledge, the skills and abilities for the future officers during the training that form the stability to endure the difficulties, conscientiously fulfill military duties. observe the laws of Ukraine and keep the military secrecy in the performance of official tasks and duties.

The article presents the theoretical aspects of the formation of the officers professional training in the educational environment of a modern military higher educational institution. It is proposed to consider professional training in three aspects, which is due to structural relationships, namely "personality – profession – society". Accordingly, the officers professional training of a military higher educational institution is described as a long continuous process that is not limited to the framework of acquiring a profession in a military institution. It is specified that the level of the officers

professional training of the National academy National guard of Ukraine in the process of formation is determined by the following factors: satisfaction with the chosen profession and professional activity; adequate professional orientation of the individual; integral level of formation of professionally important and professionally significant qualities. In turn, considering the theoretical and pedagogical aspects of the formation of the educational environment which directly affect the officers professional training it is provided an opportunity to form the main promising directions for the development of the educational environment for future officers: integration of different types of educational environment; informatization; personal development and socialization; focus on enhancing safety and health-preservation. Accordingly, when developing a pedagogical concept for the formation of the officers professional training of in this educational environment, it is advisable to take into account the pedagogical experience of teachers and commanders, theoretical and methodological models of the educational environment, as well as the results of systematization and generalization of domestic and foreign experience in the officers professional training.

Key words: *the officers professional training, educational environment, personality-profession-society, professional activity, officers, military higher educational institution.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день стає зрозумілим, що радикальні трансформації всієї життєдіяльності українського суспільства, при всій своїй специфіці є складовою більш ширших, загально-цивілізаційних та соціальних процесів, які впливають на економічний, політичний, соціальний та технологічний розвиток всієї держави в цілому. Відповідно, процеси модернізації не минули стороною структури, які забезпечують безпеку України, зокрема таку їх важливу складову як Національна Гвардія України (НГУ), що представляє собою військове формування з правоохоронними функціями, яке входить у військовий час до складу Збройних Сил України. Стратегічна лінія реформування, а також конкретні заходи щодо її реалізації більш детально відображені в Законі України «Про Національну Гвардію України» (ЗУ «Про Національну Гвардію України», 2014). Зокрема, одним з найважливіших напрямів модернізації НГУ є постійне вдосконалення професійної майстерності та особистісних якостей офіцерського корпусу через відповідні установи вищої професійної освіти, систему перепідготовки та підвищення кваліфікації діючих фахівців даного профілю. Наприклад, колишній Міністр оборони України генерал-полковник армії Степан Полторак (з 2015 до 2018 року) підкреслив, що «здійснювати заходи реформування і розвитку Збройних Сил на всіх рівнях неможливо без підготовленого офіцерського корпусу. Адже саме офіцери повинні приймати рішення і контролювати їх виконання, організувати повсякденну діяльність, забезпечувати належний рівень військової дисципліни та правопорядку. Неякісно підготовлений офіцер – це майбутні проблеми у військовій частині через небажання брати відповідальність, низький рівень знань, відсутність роботи зі згуртування колективів і попередження порушень дисципліни. У той же час, від офіцера залежить 80% успіху виконання бойових завдань, підтримки правопорядку, повсякденної діяль-

ності» (Полторак, 2023). Відповідно, у зв'язку з цим, держава намагається постійно змінювати та удосконалювати професійну підготовку офіцерів на всіх етапах його розвитку на військовій службі. Більшість військових закладів вищої освіти України вже визнали, що рішення проблеми з підвищення професійної підготовки повинна мати цілісній педагогічній, психологічній та соціальній феномен, що розглядається в сучасних умовах реформування та модернізації всієї системи Міністерства оборони України. Тому проблема професійної підготовки офіцерів в освітньому середовищі є надзвичайно важливою й своєчасною, яка потребує підвищеної уваги в умовах воєнного стану країни.

Аналіз досліджень. Проблематика організації щодо професійної підготовки у військових закладах вищої освіти досліджувалася вітчизняними та зарубіжними вченими Н. В. Замотаєвою (Замотаєва, 2021), О. С. Андрощук (Андрощук, 2010), О. О. Іллюк (Іллюк, 2011), Д. В. Коваленко (Коваленко, 2006), О. І. Кравченко (Кравченко, 2022), І. В. Зайченко (Зайченко, 2019), А. О. Лігоцьким (Лігоцький, 2011), С. О. Микитюк (Микитюк, 2012), А. Balendr (Balendr, Korolov, Adamchuk, Iakymchuk, Sinkevych, Bloschchynskyi, 2019), V. Ryzhykov (Ryzhykov, 2018) та ін. Проте, питання про розвиток освітнього середовища та структуру професійної підготовки офіцерів залишається дискусійними, що допомагає забезпечити інформаційний та інноваційний розвиток військових закладів вищої освіти. Відповідно, сталий розвиток та рівень прогресу військових закладів освіти має вплив на ефективність та продуктивність майбутніх офіцерів при виконанні службово-бойового завдання, що спонукатиме наприклад іноземних партнерів приймати військових України до своїх держав на навчання для підвищення кваліфікації, особливо під час воєнного стану країни. Отже, **метою статті** є узагальнення та систематизація концепції освітнього

процесу щодо професійної підготовки офіцерів сучасних військових закладів вищої освіти, що забезпечить професійну стійкість офіцерів при виконанні службово-бойового завдання.

Виклад основного матеріалу. Сучасна країна постійно прагне до покращень, які впливатимуть на добробут населення, зокрема ці покращення відносяться і до Міністерства Оборони України. В даному випадку військовий заклад вищої освіти Національна академія Національної гвардії України постійно удосконалює професійну підготовку офіцерів завдяки вивченню нових технологій, тенденцій, які направлені на професійну стійкість офіцерів при виконанні службово-бойового завдання. Професійна підготовка офіцера Національної академії Національної гвардії України є системною якістю особистості, яка обумовлена структурними взаємовідносинами складових системної тріади, а саме «особистість – професія – суспільство». Деякі науковці (Коваленко, 2006; Зайченко, Теслюк, Каленський, 2019; Лігоцький, 2011) зазначають, що «професійна підготовка офіцера вищого військового навчально закладу – це тривалий безперервний процес, що не обмежується рамками здобуття професії у військовому закладі». Однак, даний процес повинен тривати протягом усього періоду професійного становлення всієї професійної діяльності офіцера. Нажаль, якщо подивитись більш глибоко, можна побачити, що іноді у більшості офіцерів спостерігається складність протягом тривалого часу відповідати вимогам професійної діяльності у процесі свого кар'єрного зростання на різних посадах. Тому, сучасне освітнє середовище військового закладу освіти постійно забезпечує високий рівень професійної підготовки офіцерів повинно наділити майбутнього офіцера основними функціями (службово-бойовими, соціально-правовими, виховними, адміністративно-службовими, організаційно-управлінськими, суспільно-політичними, адміністративно-господарськими), що виконуються в процесі професійної діяльності, які отримуються впродовж навчання. Звісно необхідно зазначити, що рівень професійної підготовки офіцерів у процесі формування його особистості детермінується такими факторами: задоволеністю обраної професією та професійною діяльністю; адекватної професійної спрямованістю особистості; інтегральним рівнем сформованості професійно важливих та професійно значущих якостей, насамперед – особистісних; толерантною спрямованістю та адекватною структурою мотивації офіцерів під час професійної діяльності. Для того, щоб майбутній офіцер

отримав необхідну професійну підготовку у своїй сфері діяльності йому важливо приймати участь в освітньому середовищі, а саме виконувати всі поставлені задачі його командиром не дивлячись на умови в яких він може опинитись, відповідно у майбутнього офіцера формується протягом навчання професійна стійкість при виконанні отриманого бойового завдання (рис. 1).

Тож, в освітньому середовищі мають бути створені певні педагогічні умови, а саме наявність адекватної педагогічної спрямованості різних педагогічних працівників та інших осіб (наприклад, командирів), включених до суб'єктної частини даного середовища; наявність чіткої концепції розвитку цього середовища, яке буде відповідати педагогічній концепції формування професійної підготовки офіцерів Національної академії Національної гвардії України. В свою чергу, створення спеціалізованого практико-орієнтованого освітнього середовища, що забезпечує формування професійної стійкості офіцерів доцільно здійснювати на основі комплексного застосування загальних та спеціальних педагогічних принципів (ранньої професіоналізації; безперервності професійної підготовки; психологічного контролю професійної придатності; педагогічного моніторингу стану професійної стійкості та ін.) та наказів вищого командування, які орієнтовані на специфіку підготовки та конкретну професійну направленість офіцера. Відповідно, на цьому етапі професійної підготовки важливо враховувати всі інноваційні та модернізаційні зміни, які можна застосовувати в освітньому середовищі, зокрема розроблювати загальні та фахові компетентності, що сприятимуть набуттю знань для виявлення, постановки та вирішення завдань за різних практичних ситуацій; оновлювати (доповнювати) освітні цілі підготовки офіцерських кадрів та стратегій їх досягнення з якими може зіткнутись офіцер при виконанні службово-бойового завдання.

Наступною складовою отримання професійної підготовки під час навчання є властивості та умови в яких може перебувати майбутній офіцер при виконанні службово-бойового завдання. Мається на увазі, що необхідно враховувати динаміку та глибину принципів реальних змін, що відбуваються в сучасних українських умовах на різних рівнях життєдіяльності майбутнього офіцера-професіонала – як індивіда, суб'єкта, особистості та індивідуальності. В цьому випадку, зокрема, зростає і значимість теоретичних та практико-орієнтованих досліджень, які надають можливість виявити педагогічні закономірності

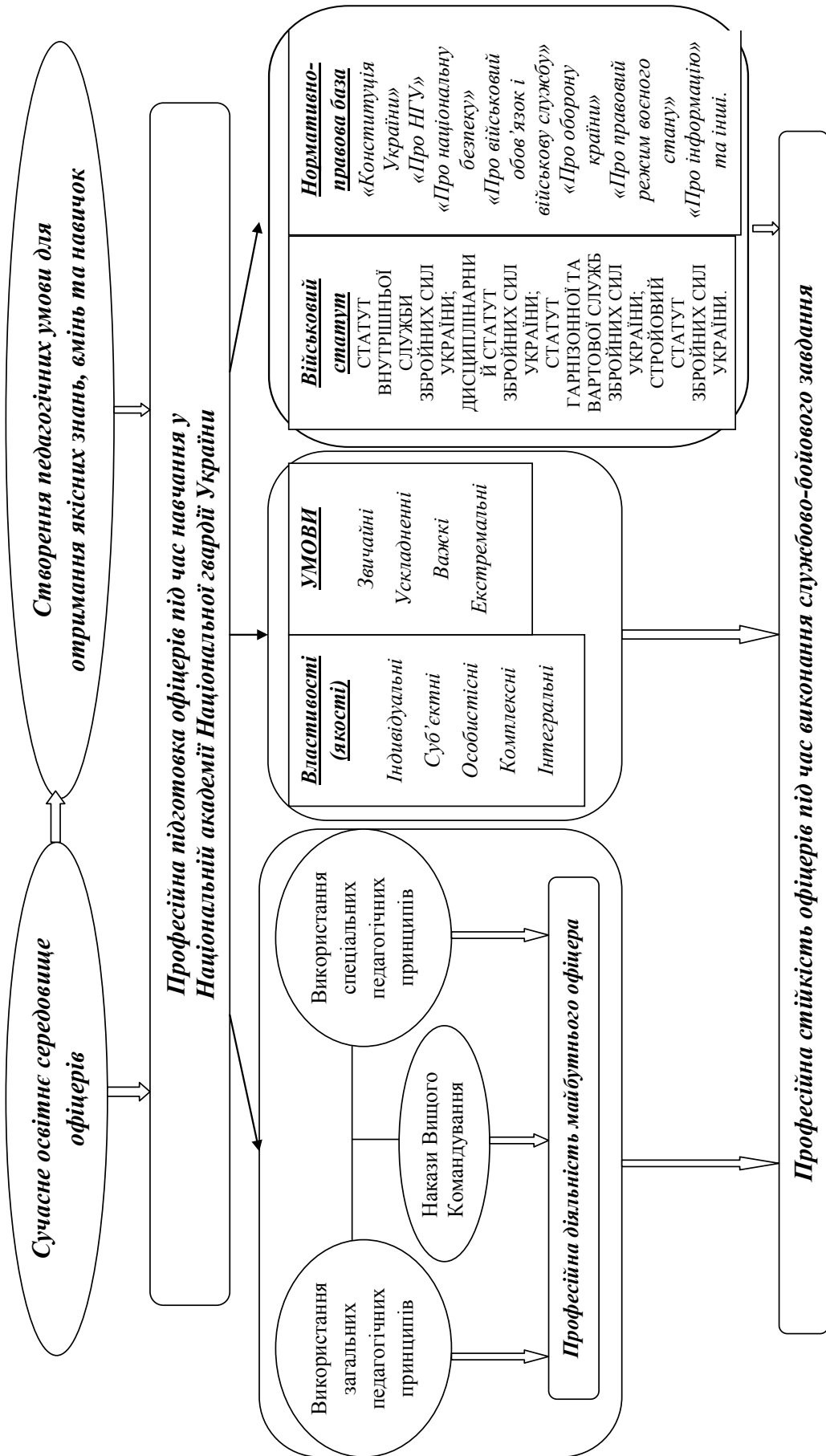

Рис. 1. Формування професійної підготовки офіцерів в освітньому середовищі військового закладу вищої освіти Національної академії Національної гвардії України

Джерело: сформовано автором на основі (Андрощук, 2010; Коваленко, 2006; Лігоцький, 2011; Микитюк, 2023; Статут збройних сил, 2023; Яцино, Половіткін, Тракалюк, Федорович, Даценко, Костенко, Солодовник, Чумаченко, Білізніков, 2022)

формування не тільки окремих властивостей, а саме індивідуальних, суб'єктних та особистісних, а й комплексних та інтегральних якостей офіцера, які сприяють професійній стійкості офіцера. Однак, важливо враховувати, що при виконанні службово-бойового завдання офіцером виконується певний ряд функцій у процесі своєї професійної діяльності, зокрема офіцер перебуває в різних умовах при їх виконанні у діапазоні від звичайних (нормальних) до екстремальних. Виконуючи всі означені професійні функції, офіцер незалежно від умов в яких перебуває (звичайні, ускладненні, важкі, екстремальні) повинен бути носієм соціально-еталонних моделей поведінки та відповідати за підтримку Конституційного порядку у державі.

Об'єктивний процес формування професійної підготовки офіцерів існує завдяки чіткому виконанню військового статуту і нормативно-правової бази з військових питань. Зокрема, офіцер повинен виконувати накази вищого командування, а саме починаючи від свого першого командира, а також вищого командування навіть якщо одержує накази або розпорядження оминаючи першого командира. Розпорядження та накази офіцер повинен (зобов'язаний) виконувати відповідно до військових статутів, таких як «СТАТУТ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ», «СТАТУТ ВНУТРІШНЬОЇ СЛУЖБИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ», «ДИСЦИПЛІНАРНИЙ СТАТУТ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ», «СТАТУТ ГАРНІЗОННОЇ ТА ВАРТОВОЇ СЛУЖБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ», «СТРОЙОВИЙ СТАТУТ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ». Зокрема, зазначені військові статuti підкріплені нормативно-правовою базою (рис. 1), а також законодавством України, які кожен офіцер в залежності від напрямку своєї діяльності повинен виконувати.

Таким чином, формування професійної підготовки офіцерів в освітньому середовищі військового закладу вищої освіти досягається виділенням ключових факторів, які враховують так звані стратегічні ступені підготовки офіцерських кадрів, зокрема кожна описана складова наголошує на постійному розвитку військових закладів освіти та безпосередньо офіцерів впродовж свого навчання для отримання якісних знань, вмінь та навичок, якими вони зможуть скористатись під час виконання своїх службових обов'язків.

Розглядаючи теоретико-педагогічні аспекти формування освітнього середовища, які безпосередньо впливають на професійну підготовку офіцерських кадрів надало можливість сформувати основні перспективні напрямки розвитку освіт-

нього середовища для майбутніх офіцерів (Замотаєва, 2021; Іллюк, 2011; Коваленко, 2006; Зайченко, Теслюк, Каленський, 2019; Лігоцький, 2011):

- інтеграція різних типів освітнього середовища включає вивчення взаємозв'язків середовища закладів вищої освіти, найближчого соціального оточення, ширшого соціуму тощо. В даному напрямку розглядається соціальне макросередовище як основний фактор формування особистості в залежності від його напрямку у своїй професійній діяльності;

- інформатизація передбачає під інформаційно-освітнім середовищем певну педагогічну систему, доповнену матеріально-технічною та нормативно-правовою підсистемами. Інший важливий аспект даного напрямку полягає у глобалізації, укрупненні інформаційного освітнього середовища, переходу від освітнього середовища окремих освітніх закладів до розвитку освітнього середовища в усій країні задля отримання кваліфікаційних кадрів (офіцерів);

- особистісний розвиток та соціалізація: даний напрямок не є абсолютно окремим, зокрема в даному випадку розглядається креативне освітнє середовище, що створюється на основі інформаційних та телекомунікаційних технологій та допомагає майбутньому офіцеру реалізуватись завдяки саморозвитку своєї особистості. Якщо поглибити зв'язок даного підходу з напрямом інформатизації;

- спрямування на безпеку та здоров'я-збереження в освітньому середовищі продовж професійної підготовки офіцерських кадрів передбачає створення психологічно-безпечного освітнього середовища в якому формується здорова особистість, яка має фізичне, духовне і соціальне благополуччя незважаючи на екстремальні умови в яких може перебувати офіцер під час виконання службово-бойового завдання та приймати правильні рішення, які не суперечать його принципам.

Тож, розглянувши кожен напрям розвитку професійної підготовки офіцерів в освітньому середовищі зазначимо, що військовий заклад вищої освіти повинен постійно стежити за новими тенденціями у військовій галузі, створювати цілісну педагогічну, психологічну та соціальну підтримку всіх учасників освітнього процесу для формування професійної стійкості офіцерів під час виконання бойового завдання.

Висновок. В цілому узагальнення накопиченого досвіду на практиці щодо підготовки офіцерських кадрів та виявлення актуальних тенденцій розвитку дозволяє зробити висновок, що одним

із пріоритетних напрямів теорії військової педагогіки стає переосмислення існуючих та розробка нових концептуальних підходів до проектування, організації та реалізації освітнього процесу професійної підготовки офіцерських кадрів, у тому числі і насамперед – у відповідних військових закладах вищої освіти, тобто, саме тут формуються базові засади професіоналізму та професійного становлення офіцера. Таким чином, при розробці педагогічної концепції формування професійної підготовки офіцерів в освітньому середовищі доцільно врахувати педагогічний досвід викладачів та командирів, наявні теоретико-методологічні моделі освітнього середовища, а також результати систематизації та узагальнення як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду професійної підготовки офіцерських кадрів.

Виходячи із проведеного дослідження, професійна підготовка офіцера включає інтегральну характеристику відносин у системі «особистість-професія-суспільство», що виявляється як певна система індивідуальних, суб'єктних та особистісних властивостей офіцера, як людини та професіонала, що визначає можливості та бажання даної людини виконувати дану професійну діяль-

ність та здійснювати особистісну самореалізацію в рамках своєї професії. Для того, щоб майбутній офіцер досягнув поставленої мети при виконання службово-бойового завдання військовий заклад вищої освіти безпосередньо Національна академія гвардії України повинена впродовж навчання надавати майбутнім офіцерам необхідні знання, вміння та навички, які формують стійкість переносити труднощі, що виникають під час служби, сумлінно виконувати військові обов'язки, дотримуватись Законів України та зберігати військову таємницю при виконанні службових завдань та обов'язків. Таким чином, професійна підготовка та професійна діяльність офіцерів мають, з одного боку, певну спільність з представниками інших різновидів офіцерського корпусу, але, з іншого боку, мають глибоку специфіку, що виділяє проблему формування професійної стійкості офіцерів у досить самостійну теоретико-методологічну та практичну проблему педагогіки. Тому перспективою подальших досліджень є використання сучасного інструментарію для визначення професійної стійкості офіцерів при виконанні службово-бойового завдання з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну гвардію України: Законі України № 17, ст. 594 2014 Відомості Верховної Ради України. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
2. Міністерство оборони України Степан Полторак «Якісна підготовка офіцерських кадрів – це комплексна робота відповідальних осіб з чітким розподілом відповідальності». URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=42417> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Замотаєва Н. В. Військова педагогіка: історія, теорія, практика : навч. посіб. Київ, Альфа Реклама, 2021. 364 с.
4. Андрощук О. С. Модель побудови тезауруса предметної сфери управління підрозділами в особливих ситуаціях. *Системи озброєння і військова техніка*. 2010. № 4. С. 196–200.
5. Ілляк О. О. Методика оцінювання морально-психологічного стану особового складу частин і підрозділів внутрішніх військ : навч. посіб. Вид. 2-ге, перер. та доп. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. 92 с.
6. Коваленко Д. В. Педагогічні основи етико-правової підготовки майбутнього офіцера в умовах вищого військового навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2006. 20 с.
7. Кравченко О. І. Формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних Сил України у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2022. 269 с.
8. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник / за ред. проф. І. В. Зайченка. Київ : Вид-во Ліра-К, 2019. 494 с.
9. Лігоцький А. О. Основні засади побудови навчального процесу вищого військового навчального закладу з орієнтацією на упереджене формування професійних компетенцій випускників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_1_10 (дата звернення: 10.09.2023).
10. Микитюк С. О. Освітнє середовище як ресурс якості підготовки педагогів у ВНЗ. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2012_6/308.pdf (дата звернення: 10.09.2023).
11. Balendr A., Korolov V., Adamchuk O., Iakymchuk A., Sinkevych S., Bloschynskyi I. Border guards' distance learning development in the European Union countries. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71, № 3. Р. 305–319.
12. Ryzhkov V. Elaboration of technology and content – practical component of the officer's psychogram. *Problems of modern science: Collection of scientific articles*. Fadette editions, Namur, Belgium, 2018. P. 169–178.
13. СТАТУТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ URL: https://www.ifnmu.edu.ua/images/studentam/pidgotovka_oficeriv_zarasu/statuti_zsu.pdf (дата звернення: 10.09.2023).
14. Яцино О. В., Половінкін І. М., Тракалюк О. Л., Федорович В. В., Даценко О. П., Костенко Ю. І., Солодовник С. В., Чумаченко С. М., Білізніков Т. А. Посібник для фахівців служб персоналу військових частин Збройних Сил України (в умовах воєнного стану) : посібник. Київ, НМЦ КП МО України, 2022. 56 с.

REFERENCES

1. Zakoni Ukrainy (2014) Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy: [Law of Ukraine About the National Guard of Ukraine] № 17, st. 594 Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> [in Ukrainian].
2. Stepan Poltorak «Iakisna pidhotovka ofitseryskykh kadriv – tse kompleksna robota vidpovidalnykh osib z chitkym rozpodilom vidpovidalnosti»: [High-quality training of officer personnel is the complex work of responsible persons with a clear division of responsibility]. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=42417> [in Ukrainian].
3. Zamotaieva N. V. (2021) Viiskova pedahohika: istoriia, teoriia, praktyka: [Military pedagogy: history, theory, practice]: navch. posib. Kyiv: Alfa Reklama, p. 364. [in Ukrainian].
4. Androshchuk O. S. (2010) Model pobudovy tezaurusu predmetnoi sfery upravlinnia pidrozdilamy v osoblyvykh sytuatsiiakh: [The model of building a thesaurus of the subject area of management of units in special situations. Weapon systems and military equipment]. Systemy ozbroiennia i viiskova tekhnika. Vol. 4. pp. 196–200. [in Ukrainian].
5. Illiuk O. O. (2011) Metodyka otsiniuvannia moralno-psykholohichnoho stanu osobovoho skladu chastyn i pidrozdiliv vnutrishnikh viisk: [Methods of assessing the moral and psychological state of the personnel of units and units of the internal forces]: navch. posib. Vol. 2-he, perer. ta dop. Xarkiv : Akad. VV MVS Ukrainy, p. 92 [in Ukrainian].
6. Kovalenko D. V. (2006) Pedahohichni osnovy etyko-pravovoi pidhotovky maibutnoho ofitsera v umovakh vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu: [Pedagogical foundations of ethical and legal training of a future officer in the conditions of a higher military educational institution] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kharkiv, p. 20. [in Ukrainian].
7. Kravchenko O. I. (2022) Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kultury maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy u protsesi profesiinoi pidhotovky: [Formation of information and communication culture of future officers of the Armed Forces of Ukraine in the process of professional training] : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, p. 269. [in Ukrainian].
8. Zaichenko I. V., Tesliuk V. M., Kalenskyi A. A. (2019) Osnovy pedahohichnoi maisternosti ta etyka vykladacha vyshchoi shkoly: [Basics of pedagogical mastery and ethics of a higher school teacher], pidruchnyk ; za red. prof. I. V. Zaichenka. Kyiv : Vyd-vo Lira-K, p. 494. [in Ukrainian].
9. Lihotskyi A. O. (2011) Osnovni zasady pobudovy navchalnoho protsesu vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu z oriantatsiieiu na uperedzhene formuvannia profesiinykh kompetentsii vypusknnykiv: [The main principles of building the educational process of a higher military educational institution with a focus on the biased formation of professional competencies of graduates]. Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Vol. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_1_10 [in Ukrainian].
10. Mykytiuk S. O. (2012) Osvitnie seredovyshe yak resurs yakosti pidhotovky pedahohiv u VNZ: [The educational environment as a resource for the quality of teacher training in universities]. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2012_6/308.pdf [in Ukrainian].
11. Balendr A., Korolov V., Adamchuk O., Iakymchuk A., Sinkevych S., Bloschchynskyi I. (2019) Border guards distance learning development in the European Union countries. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. T. 71, Vol. 3. pp. 305–319. [in Ukrainian].
12. Ryzhykov V (2018). Elaboration of technology and content – practical component of the officers psychogram. Problems of modern science: Collection of scientific articles. Fadette editions, Namur, Belgium, pp. 169–178. [in Ukrainian].
13. STATUTY ZBROINYKH SYL UKRAINY: [STATUTES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE]. URL: https://www.ifnmu.edu.ua/images/studentam/pidgotovka_oficeriv_zapasu/statuti_zsu.pdf [in Ukrainian].
14. (2022) Posibnyk dlia fakhivtsiv sluzhb personalu viiskovykh chastyn Zbroinykh Syl Ukrainy (v umovakh voiennoho stanu): [Textbook for specialists of personnel services of military units of the Armed Forces of Ukraine (under martial law conditions)] posibnyk: O. V. Yatsyno, I. M. Polovinkin, O. L. Trakaliuk, V. V. Fedorovych, O. P. Datsenko, Yu. I. Kostenko, S. V. Solodovnyk, S. M. Chumachenko, T. A. Bliznikov. Kyiv, NMTs KP MO Ukrainy, p. 56. [in Ukrainian].